

AMFORE IZ MANUFAKTURE SEPULLIJEV PRI PATAVIJU

J. ŠAŠEL

Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana

STANKO ŠKALER

Posavski muzej, Brežice

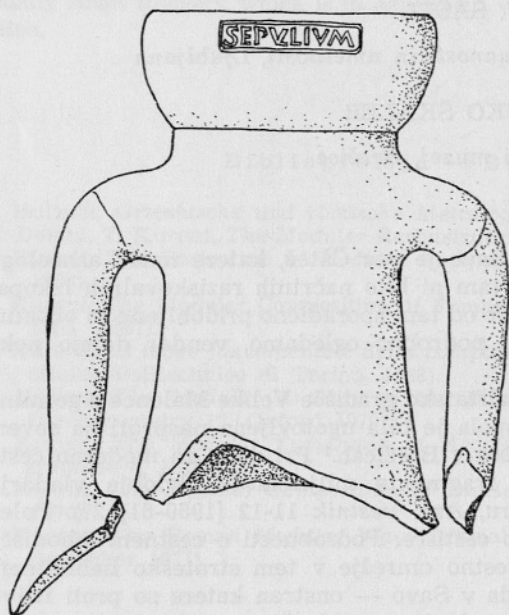
Na terasi nad izlivom Krke v Savo je vas Čatež, katere naziv arheologu ne pove mnogo predvsem zato, ker tam ni bilo načrtnih raziskovalnih izkopavanj in ker so doslej sporočene najdbe od tam sporadično pridobljene in obskurno objavljene. Če si jih pa skupaj podrobno ogledamo, vendar dajejo neko poselitveno konturo.

Na terasi nad izlivom Krke je halštatsko gradišče Velike Malence z gomilno nekropolo. Najbližja latenska nekropola je bila ugotovljena nasproti na severnem bregu Save, na prostoru sejmišča v Brežicah.¹ Pri delih za moderno cesto (1958) tik nad Čatežem so našli fragmente miljnika iz obdobja vladarja Antonina Pia (138—161; gl. P. Petru, *Arh. vestnik* 11-12 [1960-61] 27). Poleg miljnika je bilo ugotovljeno rimsko cestišče. Podrobnosti o cestnem izhodišču in cilju je težko fiksirati, ker je cestno omrežje v tem strateško delikatnem prostoru, kjer veriga Gorjancev pada v Savo — onstran katere so proti izlivu Sotle v deževnih periodah močno preplavljena področja — zelo nejasno in bo terjalo še mnogo študija. Iz Čateža samega poročajo o rimskih gradbenih ostankih (I. Bezljaj, *Ljubljanski zvon* 8 [1888] 564 ter S. Rutar, *Letopis MS 1889,61 in Izvestja Muz. druš. za Kranjsko* 9 [1899] 118), ohranjena je *ara beneficiarija consularis* (gl. P. Petru n. n. m.), ugotovili so rimsko nekropolo (J. Pečnik, *Izvestja Muz. druš. za Kranjsko* 14 [1904] 193), kjer naj bi našli tudi sarkofag, baje z napisom (nezabeležen, pogrešan, 3. stoletje; gl. P. Hitzinger, *Mitt. d. Hist. Ver. f. Krain* 9 [1854] 28). Vzhodno 1 km od naselja so toplice, za katere je težko meniti, da bi bile rimskodobnemu človeku nepoznane (A. v. Premmerstein, S. Rutar, *Römische Strassen und Befestigungen in Krain* [1899] 30), posebej ob dejstvu, da so mu bile poznane več ali manj vse ostale po Slovenskem in

¹ Prim. T. Bregant, *Arh. vestnik* 5 (1954) 378. C. Deschmann, *Führer durch das Krainische Landes-Museum in Laibach* (1888) 97 in drugi pišejo o skupini halštatskih gomil na savskem bregu pod izlivom Krke. Kolikor ne mislijo na one pri Velikih Malencah, se motijo, kajti

kope, ki so bile na prostoru, kjer je danes motel Čatež ob avtocesti, so bile razkopane, prazne in so se izkazale za prirodne tvorbe. Isto velja za »tamkajšnje« latenske grobove (npr. I. Bezljaj, *Ljubljanski zvon* 8 [1888] 564).

Hrvaškem. Iz Čateža izvira tudi žrtvenik — najden trdo pri izlivu Krke — ki ga je Neptunu posvetil trgovec *Medus*, zaposlen pri firmi Gaja Trotedija (*CIL* III 14354,22, sedaj v NMLj); približuje tisto misel, ki jo vsiljuje že terenska situacija sama, da je bila v Čatežu kombinirana broderska in poštna postaja. Oboje je na dlani, oboje logično. Potrebna so le še raziskovanja, ki bodo pokazala utrip življenja in moč pulsa. Jugovzhodno 1 km od vasi so kamnolomi, ki so jih bili izkoriščali v rimski dobi (A. Müllner, *Mitt. d. Zentral. Komm.* 4 [1878] XC ter *Emona* [1879] 280).

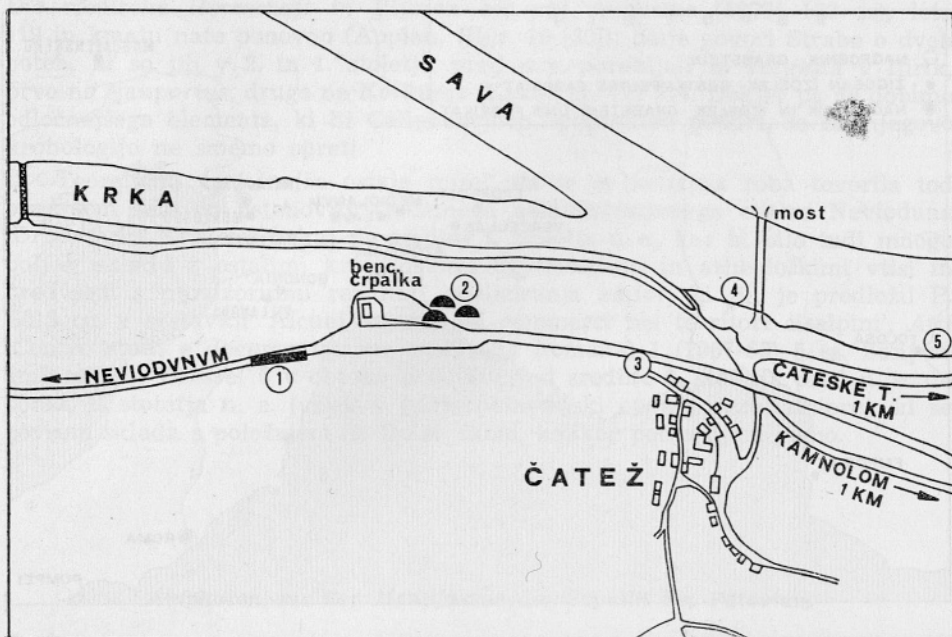
Sl. 1. Odlomek žigosane amfore iz Čateža ob Savi

Abb. 1. Fragment gestempelter Amphore; Fundort Čatež ob Savi

Iz tega naselja je Posavski muzej letos po slučaju pridobil odlomek rdečkasto žgane amfore — vrat in del ročaja (v. = 29 cm) s pečatom tvrdke na zgornjem robu (originalna višina teh amfor je navadno 90—110 cm). Najdišče je kakih 200 m vzhodno od novega mostu čez Savo na samem bregu. V pravokotnem pečatu (1,5 × 7 cm) so plastične 1 cm visoke črke *Sepullium*. De'istvo, da gre za amforo, torej v nekem smislu in moderno rečeno eksportno embalažo za vina in olja, konservirane ribe in ribje začimbe, včasih vloženo sadje, se dobro sklada z logično domnevo, ki jo je izrazil že Peter Petru (n. n. m.), da je bil Čatež broderska postaja. Saj se je roba razvažala predvsem po vodnih poteh, sicer bi postala nepreplačljiva.

Ohranjeni odlomek komajda dopušča časovno opredelitev posode; gre za amforo hruškaste oblike, ki ji je najbližja forma H. Dressel, *CIL* XV, tab. II 6; približuje mnenje, da gre za izdelek 1. ali 2. stoletja n. e.

Nekaj zgovornejši je žig lastnika tega obrtniškega kompleksa. Ime je podano ali v starem genetivu plurala — označuje torej družinsko delavnico oziroma skupno lastništvo več oseb iste familije Sepullijev — ali pa v pridevni-

Karta 1. Čatež ob Savi in okolje, situacijska skica. Najdišča so oštevilčena: 1 rimsko cestišče in miljnik Antonina Pia. 2 »halštatske« gomile pri motelu Čatež (glej op. 1). 3 ara beneficiarija *consularis*. 4 Neptunova ara, *CIL* III 14354,22. 5 najdišče amfore

Karte 1. Čatež ob Savi, Situationssskizze: 1 römischer Strassenkörper und Meilenstein des Antoninus Pius. 2 »hallstättische« Tumuli beim Motel Čatež, s. Anm. 1. 3 Votivstein des *beneficiarius consularis*. 4 *CIL* III 14354,22. 5 Fundort des Amphorenfragmentes

škem nominativu, in je treba dopolnjevati npr. (*praedium*) *Sepullium*. Ime je redko, jezikovno nosi etruščanski pečat (W. Schulze, *Zur Geschichte lateinischer Eigennamen* [1904] 154 in dr.) in ga imamo spričanega predvsem na nagrobnikih v Pataviju (Padovi), kjer nastopa koncentrirano,² dalje v mestu Ateste,³ v Rimu,⁴ v Pompejih⁵ in v Mali Aziji v Kyziku.⁶ Časovni razpon obsega, kolikor lahko sodimo po ohranjenih dokumentih predvsem obdobje od Cezarja (Rim, Pompeji) — tedaj so nekateri nosilci na socialni lestvici že relativno visoko — do prve polovice 2. stoletja n. e. Na drugi strani pa je ime spričano na žigih izdelkov tiste obrtne produkcije, ki so jo posamezne veje te familije v teku časa imele za ekonomsko osnovo. Po ohranjenih dokumentih lahko te s trgovino

² *CIL* V 2885 nagrobnik, *C. Sepullius Onesimus, officinator* (2. st.). 2948 nagrobnik, *C. Sepullius C. f. Maturus* (1. st.). 3036 nagrobnik, *P. Sepullius P. l. Florens* (1. ali 2. st.). 3037 nagrobnik, *P. Sepullius P. f. Tacitus (tribu Fabia, 1. st.)*.

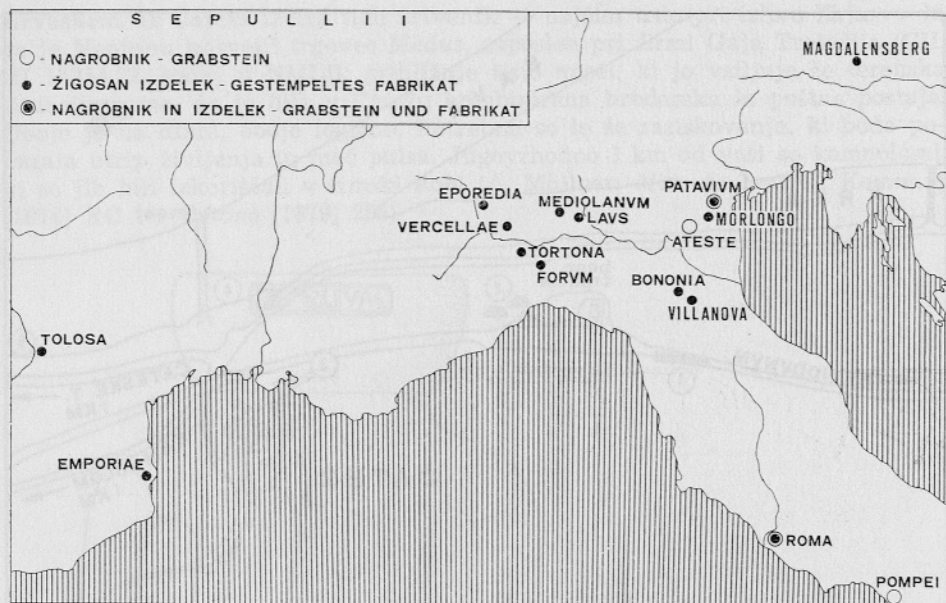
³ *Not. Scavi* 1900. 78.

⁴ *Triumvir monetalis P. Sepullius*

Macer leta 44 pred n. e. *CIL* VI 19521, rustikalen nagrobnik, *C. Sepulli C. l. Abdaes*.

⁵ *CIL* IV 60,6 = A. Degrassi, *ILLRP* 763, iz leta 47 pred n. e., *M. Sepullius* [], eden od pompejanskih magistrrov *vici*.

⁶ *CIL* III 373, nagrobnik, *C. Sepullius C. f. Vel. Rufus*.

Karta 2. *Sepullii*. Nosilci tega imena in najdišča žigosanih izdelkov iz njihovih manufaktur

Karte 2. *Sepullii*. Verbreitungskarte der Namensträger und Fundorte deren gestempelter Manufaktur-Erzeugnisse

na široko razpečane izdelke delimo na umetno-obrtne proizvode bronasto-srebrne opreme (predvsem skrinjice in šatulje), na katerih nastopa dosledno žig *Sepullius*,⁷ ter na producente amfor z dvema tipoma žigov, prvim, *P. Sepulli P. f.*,⁸ in drugim, *Sepullium*.⁹ Brez analize materiala je zadnji skupini časovno nemogoče razločiti.

M. H. Callender, *Roman Amphorae* (1965) str. 246 št. 1596 odločno zagovarja *Sepullium*-skupino kot pozno republikansko iz obdobja 2. ali 1. stoletja pred n. e., ne da bi navedel za to drug razlog kot nekoliko arhaiziran način podajanja imena na žigu. Čim bolj pomikamo kronološko skalo nazaj, tem bolj historično zanimiva postaja. Da bi morali že v teku 2. stoletja pred n. e. računati z rimskim eksportom ali pa s prekupčevanjem robe do Gorjancev, bi historičnim podatkom ne nasprotovalo. Rimljani so iz Akvileje že v 2. stoletju pred n. e. trikrat organizirali kazenski pohod na Siscijo, leta 159 (gl. G. Zippel,

⁷ *Emporiae* v Španiji, *CIL* II 6249, 5. *Cirta*, *CIL* VIII 22654, 3. *Rim*, *CIL* XV 7223 (dva primerka).

⁸ *Tolosa*, *CIL* XII 5686, 819. *Patavium*, *CIL* V 8112, 76. *Mediolanum*, n. n. m. *Vercellae*, n. n. m. *Eporedia*, n. n. m. *Forum* (Alessandria), n. n. m. *Villanova* (pri Bononiji), *CIL* XI 6695,87.

Morlongo (Este), *Not. Scavi* 1885,33. *Lodi*, *Arch. Stor. Lodig.* 1953, 21. *Bononia*, *CIL* XI 6695, 87 a. *Dertona*, *Not. Scavi* 1897, 373. *Magdalensberg* (Štalenski vrh na Koroškem), *Carinthia I* 153 (1963) 93, n. 9.

⁹ *Bononia*, *CIL* XI 6695,88, na ustju amfore, uokvirjen žig, izgleda, da povsem istega tipa kot čateški.

Die römische Herrschaft in Illyrien bis auf Augustus [1877] 133 ss), leta 119 in kmalu nato ponovno (Appian, *Illyr.* 10 [30]); dalje govori Strabo o dveh poteh, ki so jih v 2. in 1. stoletju pred n. e. porabljali iz Tergesta v Ilirik, prvo na *Nauportus*, drugo na *Korkóras* (Krško), gl. VII 314. Dokler pa ne dobimo odločnejšega elementa, ki bi Callenderjevo opredelitev podprl, se na njegovo kronologijo ne smemo opreti.

Teoretično verjetnejša ostaja misel, da se je tovrstna roba tovorila tod predvsem šele po ustanovitvi lokalnega administrativnega centra Neviouduna (Drnovo pri Krškem) nekaj po sredini 1. stoletja n. e., kar bi bilo tudi mnogo bolj v skladu z ostalimi kronološkimi ugotovitvami in arheološkimi vtisi in predvsem s provizornimi rezultati analiziranja amfor, ki jih je predložil P. Baldacci v sestavku 'Alcuni aspetti dei commerci nei territori cisalpini', *Atti* (Centro studi e documentazione sull'Italia Romana) 1 (1967-68) 5 ss. Zanj so amfore tipa Dressel 6 v obtoku predvsem od sredine 1. stoletja pred n. e. do konca 1. stoletja n. e. (višek v julijskoklavdijski epohi), rezultat torej, ki se povsem sklada s položajem na Dolenjskem, kolikor pač o njem vemo.

Amphoren aus der Manufaktur der Sepullii bei Patavium

Die Ortschaft Čatež an der Save liegt dicht unterhalb der *Korkóras* (heute Krka) — Mündung. Durch topographische Inspektion und sporadische Funde ist auf der Terrasse über der Mündung ein hallstattzeitlicher Burgwall (Velike Malence) mit Gräberfeld bekundet; ein keltisches Gräberfeld nördlich der Save liegt gegenüber in Brežice. Dicht bei Čatež — an der römischen Strasse — wurden Fragmente eines Meilensteines des Antoninus Pius geborgen. Östlich beim Dorfe (1 km) befindet sich ein römerzeitlicher Steinbruch. In der Uferortschaft Čatež selbst stiess man wiederholt auf römische Baureste und Nekropole. Durch eine vom Händler *Medus C. Trotedi* dem Neptun gewidmete Ara wird raisonabel auf die Schiffslände geschlossen. Eine weitere — vom *beneficiarius consularis* gestellte — deutet auf einen Posten des Strassenkontrolldienstes (Lit.-Hinweise s. im slowenischen Text).

Heuer (1971) wurde dort der Oberteil (H. = 29 cm) einer rötlich gebrannten Weinamphore mit rechteckigem Stempel *Sepullium* gefunden (1,5 × 7 cm; aufbewahrt im Museum zu Brežice). Der seltene Stempel hat nur eine Parallele und zwar auf einem aus *Bononia* stammenden Stück (*CIL* XI 6695, 88, anscheinend verloren), welcher der antiquarischen Genetivform wegen — es müsste jedoch auch die naheliegende Ergänzung (*praedium*) *Sepullium* in Erwägung gezogen werden — von M. H. Callender, *Roman Amphorae* (1965) S. 246 No 1596 ins 2. oder 1. vorchristliche Jahrhundert gestellt wird. Callenders Zeitansatz wäre für das Fragment aus Čatež weder historisch (Strafexpeditionen der proconsularen Armee von *Aquileia* nach *Siscia* in den Jahren 159 ca, 119 und nochmals bald nachher, ferner, durch Strabo VII 314 bekundeter Überlandsweg *Tergeste-Korkóras*) noch stilistisch (Birnenform, vgl. H. Dressel, *CIL* XV Taf. II 6) nicht zur Gänze unmöglich, eine definitive Antwort hängt jedoch von der Analyse beider Formtypen ab. Sie wurde von P. Baldacci provisorisch durchgeführt (in *Atti* [Centro studi e documentazione sull'Italia Romana] 1 [1967-68]

5 ff), seine Resultate bestätigen Callenders Annahme keinesfalls, sondern vielmehr die hier vorgelegten.

Durch Analyse des Familiennamens kommt man zum Schluß, daß die *gens* in der behandelten Phase der paduanischen Region entstammte (Anm. 2—6), daß sie in der Zeitspanne 1. vorchristliches bis 3. nachchristliches Jahrhundert dokumentiert und schon seit Anfang mit einigen Exponenten sozial relativ höher stehend bekundet war. Einige Zweige widmeten sich der Produktion kunstgewerblicher Arbeiten in Bronze und Silber (gestempelt *Sepullius*, Anm. 7) und andere unterhielten Amphorenwerkstätten, worüber zwei Stempeltypen sprechen, *P. Sepulli P. f.* (worüber sich Callender nicht äussert) und *Sepullius* (Anm. 8 und 9). Vorläufig bleibt theoretisch wahrscheinlicher die Annahme, daß diese Ware erst nach Gründung Neviodunums in flavischer Zeit in Pannonien eindrang, was auch zu übrigen archäologischen und chronologischen Elementen besser passen würde und vor allem — wie schon gesagt — zu Baldacci's Resultaten, wonach die Zeitspanne dieser Amphoren die zweite Hälfte des 1. vorchrist. Jahrhunderts und das Ende des 1. nachchrist. Jahrhunderts umfaßt (Blütezeit in der julio-klaudischen Epoche).